

РЕВНОЩІ ЯК МОТИВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Є. В. Боднарчук, аспірантка відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України

Постановка проблеми. Насильницькі злочини займають одне з провідних місць у системі злочинів серед найнебезпечніших злочинів в Україні. В останній час різко виріс рівень вчинення умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень, вчинених з мотивів ревнощів, що свідчить про існування серйозної проблеми у суспільстві, і як наслідок виникає необхідність у застосуванні спеціально-розроблених засобів її подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До дослідження проблеми вчинення умисних убивств з мотивів ревнощів зверталися фахівці з кримінального права та суміжних наук, які розглядали ті чи інші аспекти досліджуваної проблеми. Зокрема, були використані роботи М. К. Аніянца, С. В. Бородіна, Б. С. Волкова, Н. І. Загородникова, В. В. Лунєєва, А. В. Наумова, Е. Ф. Побегайло, В. П. Ревіна, Я. Я. Соотака, О. В. Старкова, А. Д. Тартаковського, Д. А. Шестакова і деяких інших авторів. Однак аспект ревнощів був приватним моментом по відношенню до досліджуваних проблем в роботах зазначених авторів. У 1980-х роках були зроблені спроби дослідити ревнощі як мотив скоєння умисних вбивств (Т. Н. Харитонова, Н. П. Галаганова). У 1990-х роках вийшла робота І. Б. Степанової, присвячена соціально-психологічній та морально-етичній

характеристиці ревнощів. Водночас на теперішній час відсутні спеціальні дослідження щодо кримінологічної характеристики та запобігання умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень, вчинених з мотиву ревнощів.

Мета цієї статті полягає в комплексному розгляді ревнощів як мотиву вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи і визначення їх кримінально-правового та кримінологічного значення.

Виклад основного матеріалу. Актуальність досліджуваної проблеми визначається, перш за все, тим, що вона безпосередньо пов'язана з моральним станом суспільства, його моральними засадами, які спочатку формуються в родині відповідно до її внутрішніх правил, принципів, традицій тощо. Трансформація моральних цінностей та засад призвела до значного падіння духовного стану індивідумів, до їх байдужості собі подібним. Із жалем можна констатувати, що саме зараз родина перестала бути тим організатором, який безпосередньо відповідав би за виховання і формування молодого покоління. Практика показує, що такі негативні явища, як пияцтво, наркоманія, проституція, що є похідними і допоміжними обставинами, провокуючими злочини з ревнощів, хоча і пов'язані з вулицею, побутом і дозвіллям, і в якійсь мірі з місцем роботи та навчання, беруть свій початок саме в родині і в ній проявляють себе найбільш активно. У правовій літературі зазначається, що мотиви злочинів, вчинених у сфері сімейних відносин, виводять нас у більш широку сферу – побут і дозвілля, що в більшості випадків є наслідком міжособистісних конфліктів. Найбільш часто це вбивства і заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. Поширеними мотивами цих злочинів є користь, хуліганські спонукання, помста, ревнощі, заздрість і т. п.

Ревнощі, як внутрішнє спонукання до вчинення суспільно небезпечної дії, ґрунтуються на емоційно забарвлених переживаннях, які пов'язані із внутрішнім світом певної особи. На думку психологів, джерелом виникнення ревнощів є дитинство, коли дитина відчуває, що може бути позбавлена уваги та любові матері. Коли людина стає дорослою, то страх втратити кохання у сотні разів зростає¹.

---

¹ Ревнощі як мотив при кваліфікації злочинів, вчинених жінками (Scritub) <<http://www.scritub.com/limba/ucraineana/63872.php>> дата звернення 06.09.2019

Складовою частиною ревнощів є емоції гніву та страху. Причиною такої емоції як гнів виступають негативні думки про те, що тебе використали, знехтували, а також зрадили. Гнів іде разом із страхом. Під поняттям ревнощі розуміють страх втрати коханої людини, її любові, почуття власної привабливості, цінності та неповторності. Необхідно зазначити, що внаслідок сукупності вищевказаних емоцій, у більшості випадків таким кримінальним правопорушенням важко надати правильну кваліфікацію, тобто визначити, що ці злочини було вчинено з мотивів ревнощів¹, особливо враховуючи, що у більшості випадків вказані злочини вчиняються, окрім мотиву ревнощів, внаслідок сварок, у зв'язку із виниклими неприязними відносинами, на фоні помсти, алкогольного сп'яніння тощо.

Так, ревнощі можуть ґрунтуватися і на фоні уявних подій, причиною яких є алкогольне сп'яніння, оскільки, коли особа перебуває у стані алкогольного сп'яніння, ревнощі переростають у певне маячення. Так, особа під дією алкоголю починає стежити за своєю коханою людиною, постійно контролює її поведінку, безпричинно звинувачує у зраді та шукає відповідні докази її зради. Часто стани алкогольного маячення на фоні ревнощів закінчуються вчиненням злочину.

На практиці жіночі ревнощі не завжди доходять до настільки небезпечних наслідків, як чоловічі. Одночасно з цим чоловічі ревнощі як мотив вчинення вбивства, спричинення тяжких тілесних ушкоджень, відповідно до даних кримінальної статистики, у різних країнах дуже поширені. Значно меншу частину вказаних злочинів, вчинених жінками, психологи обґрунтовують тим, що жінкам притаманна реакція пасивного страждання, замикання у собі, депресія. Скоєння жінками тяжких насильницьких злочинів, у тому числі й з мотивів ревнощів, вказують про значні девіації у розвитку їх особистості та розбудові мотиваційної сфери, повинні бути знаком тривоги для усього суспільства².

¹ Антонян Ю, Самовичев Е, Неблагоприятные условия формирования личности в детстве и вопросы предупреждения насильственных преступлений. (Психологические механизмы насильственного преступного поведения): учебное пособие (ВНИИ МВД СССР 1983)

² Ревнощі як мотив при кваліфікації злочинів, вчинених жінками (Scritub) <<http://www.scritub.com/limba/ucrainean/63872.php>> дата звернення 06.09.2019

Поведінка людини, в тому числі і протиправна, характеризується складним психологічним процесом, в якому беруть участь всі компоненти особистості. Вирішальне значення в цьому процесі належить мотиву, який визначає спонукальну і змістовну сторону протиправної поведінки. Мотивом злочинної поведінки є внутрішнє спонукання, яке виражається в прагненні суб'єкта досягти бажаного результату (мети) шляхом вчинення суспільно небезпечного діяння¹.

За загальним правилом, мотив злочину – спонукання усвідомлене, однак, як показує судова практика, мотив скоєння злочину не завжди усвідомлюється винним. Особливо це характерно для злочинів, скоєних з мотивів ревнощів. Усвідомленням таких спонукань можуть протистояти різні фактори: афективні реакції, психологічний стан винної особи і ряд інших обставин.

Ревнощі як мотив злочину виражаються в прагненні особи зберегти значуще благо для себе за допомогою протиправної дії. Вони проявляються і сприймаються людьми по-різному, викликаючи до життя різні емоційні стани, що супроводжуються часто застосуванням силових методів, які ведуть до злочинних наслідків. Хоча почуття ревнощів у окремих випадках може грати роль певного стимулятора для вчинків соціального значення, однак цей мотив за своїм соціальним змістом є все-таки аморальним. Ревнощі є проявам егоїзму, власницьких відносин, перенесених на близьких людей².

Ревнощі як мотив вчинення злочинів в останнє десятиліття стали поширеним феноменом, зважаючи на низку багатьох об'єктивних і суб'єктивних причин, що провокують її прояв. Зокрема, мова йде про девальвацію моральних підвалин в суспільстві, зміну норм статевої моралі, існування різних соціально-економічних проблем, присутніх у багатьох сім'ях, невіршеність яких грає роль певного поштовху до зрад заради вигоди і багато інших причин. Із огляду на статистичні дані і результати проведених досліджень, злочини цієї категорії мають тенденцію до збільшення.

---

¹ Волков Б, *Мотив и квалификация преступлений* (Изд-во Казан. ун-та, 1968) 97

² Там само

Ревнощі є багатоплановим соціальним явищем, виникнення і прояв якого залежить від багатьох чинників, зокрема, конкретної життєвої ситуації, психологічних особливостей особи винного і поведінки потерпілого. Причому дії осіб, винних у злочинах з ревнощів, часом не знаходять адекватного відображення в психіці. Вчинки здійснюються автоматично, мотив скоєння яких не буває зумовлений усвідомленістю. Незважаючи на те, що проблема неусвідомленого до кінця не розгадана, мотиву ревнощів властиві такого роду прояви. Так, наприклад, про це свідчать деякі випадки з судової практики: винний, піддаючи аналізу мотивацію своєї злочинної поведінки, не може зрозуміти значення і сенсу своїх суспільно небезпечних дій. Для нього мотив скоєного злочину з області несвідомого. Також злочинець не усвідомлює справжнього мотиву своєї поведінки в силу певного психологічного самозахисту. Цей самозахист сформувався під впливом витіснення зі свідомості компрометуючих і небажаних факторів, які спонукають до злочину, тим самим ніби відгородивши себе від усього негативного. І такі ситуації досить поширені, спочатку людина діє, не думаючи, а потім намагається зрозуміти і усвідомити те, що трапилося¹.

Прояви ревнощів у соціальних відносинах між індивідуумами досить різноманітні і позбавлені єдиного загального підходу. Цьому почуттю притаманне суто особистісне, внутрішнє, певне сприйняття навколишнього середовища, у зв'язку з чим ревнощі характеризуються різними проявами. У міжособистісних відносинах ревнощі бувають еротичними, побутовими, службовими; за тривалістю прояву – постійні і тимчасові; за характером – агресивні, деспотичні, страдницькі².

У правовій літературі суперечливо вирішується питання про розмежування таких мотивів, як ревнощі і помста. Незважаючи на зовнішню схожість зазначених мотивів, природа їх виникнення різна. Помста, яка виникає на ґрунті особистих неприязних відно-

¹ Антонян Ю, Еникеев М, Эминов В, *Психология преступника и расследования преступлений: монография* (Издательская группа «Юристъ» 1996) <https://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2014/09/30/_antonyan_yu.m._psihologiya_prestupnika_i_rassledovaniya_prestupleniy.pdf> дата звернення 06.09.2019

² Антонян Ю, Бородин С, *Преступность и психические аномалии* (Наука, 1987)

син, пов'язана з навмисним заподіянням зла, неприємностей з метою відплатити за образу або страждання і тим самим відновити якусь психологічну рівновагу месника. Ревнощі ж, навпаки, виникають в суто особистих, інтимних стосунках між партнерами. Смиловий зміст ревнощів полягає в прагненні винного зберегти до себе емоційне розташування потерпілого, в бажанні відновити почуття любові і прихильності певної особи.

Необхідно також відмежовувати мотив ревнощів від хуліганських спонукань. В основі хуліганських спонукань лежить прагнення в зухвалій формі проявити себе, висловити зневагу до суспільства, інших людей, до законів і правил, громадського порядку тощо. Ревнощі – більш вузьке поняття в тому плані, що вони обумовлені особистісними, інтимними стосунками, які, як правило, носять прихований характер.

Великі труднощі в судовій практиці виникають при кваліфікації злочинів на ґрунті ревнощів у стані несподіваного сильного душевного хвилювання, яке викликано виявленою зрадою. Вбивство на ґрунті ревнощів може розглядатися як вчинене в стані афекту, якщо зрада, яка стала причиною злочину, проявилась шляхом приниження честі і гідності для іншої сторони та набула рис тяжкої образи.

На сьогодні у кримінально-правовій науці мотив є досить самостійним поняттям суб'єктивної сторони злочину, без встановлення якого часом неможливо визначити справжню причину скоєного суспільно небезпечного діяння. Для кваліфікації злочину і кримінальної відповідальності цей факт має велике значення, оскільки мотиви висловлюють найбільш важливі риси і властивості, потреби і прагнення особистості.

Згідно із законодавством України мотив належить до факультативних ознак суб'єктивної сторони злочину. В залежності від обставин вчинення конкретного злочину він може виступати як обов'язкова, кваліфікуюча ознака, або відповідно до вимог статей 66, 67 Кримінального кодексу України бути ознакою, яка пом'якшує чи обтяжує покарання.

Однак жодна стаття Кримінального кодексу України не містить такої обов'язкової або кваліфікуючої ознаки злочину, як вчинення злочину з мотивів ревнощів, у зв'язку із чим цей мотив не впливає на кваліфікацію вчиненого злочину. Разом із цим він відіграє значну

роль для встановлення характеризуючих даних особи винного при призначенні йому судом виду та міри покарання, про що також вказано і у п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24.10.2013 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання»: суди при призначенні покарання особі повинні виходити із особливостей конкретного злочину й обставин його вчинення (форми вини, мотиву, мети, способу, поведінки до вчинення злочину тощо). Таким чином, визначення мотиву вчинення злочину є важливим аспектом кримінологічної характеристики підсудного.

Водночас Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 16.12.2017 р., який набрав чинності 11.01.2019 р., внесено зміни до ст. 67 Кримінального кодексу України. Відтепер, при призначенні покарання особі обставиною, яка його обтяжує, окрім інших, визнається вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Враховуючи, що умисні вбивства через ревнощі вчиняються саме щодо одного з подружжя, колишнього подружжя або щодо особи, з якою винний перебуває чи перебував у сімейних, близьких відносинах, можна зробити висновок, що мотив – ревнощі є в певному розумінні і обставиною, яка обтяжує покарання.

Висновки. Оскільки на території України останнім часом досліджень стосовно злочинів розглядуваної категорії взагалі не проводилися, тому причини й умови вчинення умисних вбивств, а також спричинення тяжких тілесних ушкоджень з мотивів ревнощів потребують більш глибокого дослідження. Крім того, враховуючи збільшення в Україні випадків вчинення вищевказаних злочинів із мотивів ревнощів та ту обставину, що їх значна частина вчиняється на фоні побутових сварок, вивчення та дослідження мотиву ревнощів, а також особливостей виникнення цього мотиву є важливим завданням кримінологічної науки з тим, щоб запропонувати ефективну систему запобігання насильницькій злочинності проти життя та здоров'я особи в цілому.

REFERENCES

Бібліографія

Книги з автором

1. Антонян Ю, Бородин С, *Преступность и психические аномалии* (Наука, 1987)
2. Антонян Ю, Еникеев М, Эминов В, *Психология преступника и расследования преступлений: монография* (Издательская группа «Юристъ» 1996) <https://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2014/09/30/_antonjan_yu.m._psihologiya_prestupnika_i_rassledovaniya_prestupleniy.pdf> дата звернення 06.09.2019
3. Антонян Ю, Самовичев Е, *Неблагоприятные условия формирования личности в детстве и вопросы предупреждения насильственных преступлений. (Психологические механизмы насильственного преступного поведения): учебное пособие* (ВНИИ МВД СССР 1983)
4. Волков Б, *Мотив и квалификация преступлений* (Изд-во Казан. ун-та, 1968)

Веб-сайти

5. Ревнощі як мотив при кваліфікації злочинів, вчинених жінками (Scritub) <<http://www.scritub.com/limba/ucraineana/63872.php>> дата звернення 06.09.2019

Bibliography

Authored books

1. Antonjan Ju, Borodin S, *Prestupnost' i psihicheskie anomalii* [Crime and Mental Anomalies] (Nauka, 1987) (in Russian)
2. Antonjan Ju, Enikeev M, Jeminov V, *Psihologija prestupnika i rassledovaniya pre stuplenij: monografija* [Criminal Psychology and Crime Investigations: Monograph] (Izdatel'skaja grupa «Jurist» 1996) <https://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2014/09/30/_antonjan_yu.m._psihologiya_prestupnika_i_rassledovaniya_prestupleniy.pdf> дата звернення 06.09.2019
3. Antonjan Ju, Samovichev E, *Neblagoprijatnye uslovija formirovanija lichnosti v detstve i voprosy preduprezhdenija nasil'stvennyh prestuplenij. (Psihologicheskie mehanizmy nasil'stvennogo prestupnogo povedeniya): uchebnoe posobie* [Adverse conditions for the formation of personality in childhood and the prevention of violent crime. (Psychological Mechanisms of Violent Criminal Behavior): tutorial] (VNII MVD SSSR 1983) (in Russian)
4. Volkov B, *Motiv i kvalifikacija pre stuplenij* [Motive and qualification of crimes] (Izd-vo Kazan. un-ta, 1968) (in Russian)

Websites

5. Revnoshchi yak motyv pry kvalifikatsii zlochyniv, vchynenykh zhinkamy [Jealousy as a motive in qualifying crimes committed by women] (Scritub) <<http://www.scritub.com/limba/ucraineana/63872.php>> (in Ukrainian)

Боднарчук Є. В. Ревнощі як мотив вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи

Стаття присвячена дослідженню особливостей вчинення умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень через ревнощі. З цією метою автор досліджує ревнощі як мотив вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи. Поведінка людини, в тому числі і протиправна, характеризується складним психологічним процесом, в якому беруть участь усі компоненти особистості. Вирішальне значення в цьому процесі належить мотиву, який визначає спонукальну і змістовну сторону протиправної поведінки. Ревнощі є багатоплановим соціальним явищем, виникнення і прояв якого залежить від багатьох чинників, зокрема, конкретної життєвої ситуації, психологічних особливостей особи винного і поведінки потерпілого.

Автор звертає увагу, що злочини проти особи, які вчиняються з мотивів ревнощів досить різноманітні і багатоаспектні. У судовій практиці зустрічаються випадки, коли мотив ревнощів асоціюють з мотивом помсти або, якщо не зовсім зрозумілий мотив скоєного злочину, найчастіше його кваліфікують як злочин, скоєний з хуліганських мотивів. Такого роду помилки істотні для кримінальної відповідальності та призначення покарання. Незважаючи на деякі зовнішні подібності даних мотивів, виявляється ряд суттєвих і принципових відмінностей, що вказують на їх різну природу виникнення і прояви, що, в свою чергу, створює можливість відмежування злочинів, скоєних з мотивів ревнощів, від інших злочинів, скоєних з інших мотивів, і міркувати про повну самостійність мотиву ревнощів.

Ключові слова: вчинення злочинів з мотивів ревнощів, умисні вбивства, емоційний стан, мотив, судова практика, кримінальна відповідальність, запобігання насильницькій злочинності.

Боднарчук Е. В. Ревность как мотив совершения преступлений против жизни и здоровья личности

Статья посвящена исследованию особенностей совершения умышленных убийств и тяжких телесных повреждений из-за ревности. С этой целью автор исследует ревность как мотив совершения преступлений против жизни и здоровья человека. Поведение человека, в том числе и противоправное, характеризуется сложным психологическим процессом, в котором участвуют все компоненты личности. Решающее значение в этом процессе принадлежит мотиву, который определяет побудительную и содержательную сторону противоправного поведения. Ревность является многоплановым социальным явлением, возникновение

и проявление которой зависит от многих факторов, в частности, конкретной жизненной ситуации, психологических особенностей личности виновного и поведения потерпевшего.

Автор обращает внимание, что преступления против личности, совершаемые по мотиву ревности достаточно разнообразны и многоаспектны. В судебной практике встречаются случаи, когда мотив ревности ассоциируют с мотивом мести или если не совсем понятен мотив совершенного преступления, зачастую его квалифицируют как преступление, совершенное по хулиганским мотивам. Такого рода ошибки существенны для уголовной ответственности и назначения наказания. Несмотря на некоторые внешние сходства данных мотивов, выявляется ряд существенных и принципиальных различий, указывающих на их различную природу возникновения и проявления, что, в свою очередь, создает возможность отграничения преступлений, совершенных по мотиву ревности, от других преступлений, совершаемых по иным мотивам и рассуждать о полной самостоятельности мотива ревности.

Ключевые слова: совершение преступлений по мотиву ревности, умышленные убийства, эмоциональное состояние, мотив, судебная практика, уголовная ответственность, предотвращения насильственной преступности.

Bodnarchuk E. V. Jealousy as reason of committing crime against human life and health

The article is devoted to research of features of feaisance of intentional murders and serious bodily injuries caused by motives of jealousy. For this idea, the author investigates jealousy as a reason of committing crimes against human life and health. Human behavior, including unlawful behavior, is a difficult psychological process, which include all components of personality. The main role of this process belongs to the motive, that determines the incentive and rich in content side of unlawful behavior. Jealousy is a multifaceted social phenomenon, origin and display of that depends on many factors, in particular, concrete vital situation, psychological features of personality of guilty and behavior of victim.

The author draws attention, that the crimes against personality, accomplished on reason of jealousy various enough and multidimensional. The judicial practice testify, that when the motive of jealousy is associated with the motive of sweep or, if a motive of committed crime is not quite clear, frequently it is characterized as the crime accomplished on hooligan motive. Such mistakes are substantial for criminal liability and assignment of punishment. In spite of some external similarities of these motives, there are substantial and fundamental distinctions between them, which point on their different nature of origin and emanation. This creates possibility of differentiation of the crimes committed because of motive of jealousy, from other crimes committed because of another motives and to separate the independence of the motive of jealousy.

Key words: committing crime on motives of jealousy, intentional murders, emotional state, motive, judicial practice, criminal responsibility, prevention of violent crime.